

*А.М. Денисова – студентка IV курсу Київського університету права НАН України;
науковий керівник – канд. юрид. наук, проф., зав. кафедрою теорії держави і права
Київського університету права НАН України С.В. Бобровник*

ЗАКОННИЙ ІНТЕРЕС ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ

У сучасній теоретичній та галузевій юридичній літературі, все більше уваги приділяється категорії “законний інтерес”, яка тісно пов’язана з поняттям “суб’єктивне право”. Це спричинено тим, що у законодавстві до об’єктів правової охорони відносять як суб’єктивні права, так і законні інтереси. Категорія законного (охоронюваного законом) інтересу стала об’єктом масштабного теоретичного дослідження значно пізніше, ніж об’єктом судового захисту. І хоч в останні десятиліття зазначене поняття в літературі досліджувалось, питання про “законний інтерес” залишається в деяких моментах недостатньо розробленим, а по цілому ряду аспектів – дискусійним. Більше того, ця категорія належить до тих, які потребують переосмислення як у аспекті змісту і форми, так і у аспекті практичного значення у відповідності до змін у сучасному суспільстві, що вже відбулися чи відбуваються.

Як в теоретичному, так і в практичному відношенні є необхідність аналізу співвідношення категорій “суб’єктивне право” і “законний інтерес”. Це порівняння, на нашу думку, може бути заснованим на двох наукових ідеях. В.А. Кучинський зазначає про те, що: “Оскільки законні інтереси охороняються нарівні з правом відповідних суб’єктів, правова наука досліджує їх в співвідношенні” [1, с. 86]. “Важливе значення, – пише А.І. Екімов, – має проблема співвідношення суб’єктивного права і законного інтересу” [2, с. 82]. Аналіз їх співвідношення передбачає вивчення загальних і відмінних ознак понять, що розглядаються, критеріїв їх розмежування.

Ряшенцев В.А. вважав, що “окремі засоби захисту громадянських прав повинні застосовуватись і для захисту охоронюваних громадянських законних інтересів” [3, с. 9]. На думку В.І. Ремнева, право громадянина і його законний інтерес – не одне й те ж. Сутність права громадянина (його суб’єктивне право) полягає в гарантованій можливості здійснювати певні дії [4, с. 26].

О.В. Малько вважає, що “законний інтерес – це відображений у об’єктивному праві або той, що впливають із його загального змісту і в певній мірі гарантований державою простий юридичний дозвіл, який виражається в прагненні суб’єкта докористування конкретним соціальним благом, а також в деяких випадках звернення за захистом до компетентних органів з метою задоволення своїх потреб, які не протирічать суспільним” [5, с. 342].

Зміст законного інтересу складається з двох елементів (прагнень): а) користування конкретним соціальним благом; б) звертання в необхідних випадках за захистом до компетентних органів держави або громадських організацій [5, с. 344].

Суб'єктивне право і законний інтерес тісно пов'язані між собою. Існуючи спільні риси зближують дані правові категорії, роблять їх “спорідненими”. Поряд із спільними рисами між суб'єктивними правами і законними інтересами є відмінності, які важливі як для теорії, так і для юридичної практики. Суб'єктивні права і законні інтереси не співпадають за своєю структурою і сутністю. Їх своєрідність обумовлюється тим, що вони – це різноманітні правові “дозволи”. Суб'єктивні права являють собою особливу можливість, забезпечену конкретною юридичною необхідністю інших осіб, а законний інтерес – це юридична можливість, яка має, на відміну від суб'єктивного права, характер правового прагнення.

Суб'єктивне право і законний інтерес не співпадають і за змістом. Вони являють собою різноманітні шляхи задоволення потреб громадян, вони – різні форми правового опосередкування інтересів. Суб'єктивне право – це більш високий рівень і більш досконала форма такого опосередкування.

В юридичній літературі найбільш обґрунтованими є наступні критерії класифікації законних інтересів: а) за суб'єктами – на законні інтереси громадян, державних, суспільних, муніципальних, комерційних і інших організацій; б) в залежності від галузевої належності – конституційні, громадянські, процесуальні; в) в залежності від рівня – загальні і спеціальні; г) за характером – майнові і немайнові. Дослідження проблеми законних інтересів громадян виключно важливе з точки зору використання всіх правових засобів забезпечення прав і свобод особистості. Дана проблема заслуговує свого подальшого дослідження, в тому числі в конституційному праві. Це обумовлено динамізмом конституційно – правових відносин, розширенням регулятивних можливостей конституційних норм, закріплених ст. 8 Конституції України положенням про те, що норми Конституції – це норми прямої дії [6].

Необхідно врахувати й те, що поняття “законний інтерес” активно використовується в міжнародно – правових документах, конституціях ряду держав, національним законодавством. Так, ст. 24 Конституції Італії прямо встановлюється, що “всі можуть в судовому порядку діяти на захист своїх прав і законних інтересів” [7, с. 248]. Термін “законний інтерес” використовується і в Конституції Швейцарської Конфедерації (ст. 34), в конституціях Болгарії і Румунії, в ряді конституцій країн – членів СНД. В Конституції Російської Федерації слова “законний інтерес” фігурують двічі: “Володіння, користування, розпорядження землею і іншими природними ресурсами здійснюються їх власниками вільно, якщо це не спричиняє шкоди навколишньому середовищу і не порушує прав і законних інтересів інших осіб” (ч. 2 ст. 36) [8, с. 364] і “Права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені федеральним законом лише в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту конституційного устрою, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави” (ч. 3 ст. 55) [8, с. 368].

Беручи до уваги, що законні інтереси можуть бути не лише у людини і громадянина, але і в інших суб'єктів права, може виникнути проблема

конфлікту інтересів, у тому числі між громадянином і державою в особі його органів. І такий конфлікт не завжди може вирішуватись на користь громадянина. Досить важливим є вибір пріоритетів, і перш за все загального і особистого інтересу, і не завжди особистий інтерес повинен домінувати над загальним. Під останнім ми розуміємо як державний, так і суспільний інтерес.

Таким чином, формування громадянського суспільства, пов'язаного з індивідуалізацією відносин та правової держави, пов'язаної із захистом суб'єктивних прав, спричиняє зростання уваги до категорії законного інтересу як реальної можливості суб'єктів суспільних відносин, що захищається законом і суспільством.

Література

1. Кучинский В.А. Законные интересы личности: от Конституции к правореализующей деятельности // Теоретические вопросы реализации Конституции СССР. – М., 1987. – С. 84-88.
2. Экимов А.И. Интересы и право в социалистическом обществе / Ленингр. гос. ун-т им. А.А. Жданова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 134 с.
3. Рясенцев В.А. Условия и юридические последствия отказа в защите гражданского права // Советская юстиция. – 1962. – № 9. – С.7-10.
4. Ремнев В.И. Право жалобы в СССР. – М.: Знание, 1982. – 64 с.
5. Малько А.В. Спорные вопросы понятия “законный интерес” // Проблемы теории государства и права: Учеб. пособие Подгот. М. Н. Марченко и др.; Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Проект, 1999. – 501 с.
6. Конституція України. – К., 2005. – 56 с.
7. Конституции зарубежных государств: [Офиц. тексты: Перевод Сост. В.В. Маклаков]. – М.: Бек, 1996. – 406 с.
8. Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сб. док. Межпарламент. ассамблея СНГ, Центр публич. права; [Сост. Ю.А. Дмитриев, Н.А. Михалева; Отв. ред. и авт. предисл., Н.А. Михалева]. – 2-е изд. – М.: Манускрипт, 1997. – 663 с.